

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 421

**Sieci międzyorganizacyjne,
procesy i projekty w erze paradoksów**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: zespół
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Magdalena Kot
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-566-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Piotr Bartkowiak, Maciej Koszel: Zasobowe uwarunkowania kooperacji jednostek samorządu terytorialnego – aspekt konkurencyjny (Resource-based view of cooperation in local government units – competitive aspect).....	11
Agnieszka Bieńkowska: O dojrzałości controllingu (About maturity of controlling).....	25
Artur Borcuch, Szymon Jopkiewicz: Technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT) w świetle badań inteligentnych specjalizacji województwa świętokrzyskiego (Information and communication technologies (ICT) in the light of smart specializations of Świętokrzyskie Voivodeship).....	35
Emil Bukłaha: Strategiczny controlling projektów – wyniki badań 2014-2015 (Strategic controlling of projects – a study of organizations functioning in Poland 2014-2015).....	47
Agnieszka Chrisidu-Budnik: Wielopłaszczyznowość badań sieci w kontekście zaufania (A multidimensional research of networks in trust context).....	63
Wojciech Cieśliński, Piotr Głowicki: Cyberspace of Enterprises – Polish Enterprises’ Development Model-Process Orientation (Otoczenie informatyczne przedsiębiorstw – model orientacji procesowej polskich organizacji) .	72
Wojciech Czakon: Antecedencje współpracy strategicznej – poziom diady i sieci (Strategic collaboration antecedents: diad and network levels).....	82
Krzysztof Ćwik, Grzegorz Krzos: Identyfikacja cech organizacji sieciowej w grupach kapitałowych (Recognition of characteristics of the network organization in business groups).....	90
Jakub Drzewiecki: Zmienność modeli biznesu polskich przedsiębiorstw stosujących outsourcing – wyniki badań (Volatility of business models of polish companies using outsourcing – research results).....	102
Marcin Flieger: Optymalizacja funkcjonowania instytucji administracji publicznej poprzez kooperację w sieci (Optimization of public administration institutions operating by cooperation within a network).....	114
Bartłomiej J. Gabryś: <i>Mixed methods approach</i> w procesie łagodzenia napięć metodologicznych w naukach o zarządzaniu (Mixed methods approach in the process of methodological tensions’ reconciliation in management science).....	128

Eryk Głodziński, Stanisław Marciniak: Rozwój koncepcji controllingu w zarządzaniu projektami: stan obecny i dalsze perspektywy badawcze (Development of controlling conception regarding project management: current situation and further research studies).....	137
Sandra Grabowska: Ocena modelu zarządzania zespołem rzeczoznawców mobilnych z wykorzystaniem Strategicznej Karty Wyników (Evaluation of management model of a team of Mobile Expert's with the use of Balanced Scorecard)	148
Daria Hołodnik, Kazimierz Perechuda: Odsieciowianie (Disnetworking)..	159
Katarzyna Hys: Wybrane modele dojrzałości systemu zarządzania jakością w organizacji (Selected maturity models of quality management system in organisation)	175
Katarzyna Jasińska: Uwarunkowania sprzedaży projektów w przedsiębiorstwach na przykładzie sektora ICT (Conditions of sales of projects in enterprises on the example of ICT sector).....	187
Zdzisław Jasiński: Decyzje organizatora zespołów pracowniczych utrudniające ich funkcjonowanie (Decisions made by organizer of an employees' teams making their functioning difficult)	199
Dorota Jelonek: Paradoks produktywności technologii informacyjnych z perspektywy menedżerów (The paradox of information technology productivity from the perspective of managers)	205
Mateusz Juchniewicz: Przegląd i analiza porównawcza koncepcji zarządzania ryzykiem projektu (Review and comparative analysis of project risk management concept)	216
Arkadiusz Kawa, Bartłomiej Pierański: Relacje poziome w sieciach międzyorganizacyjnych – wyniki badań (Horizontal relations in interorganizational network – research results)	229
Jerzy Kisielnicki: Zarządzanie projektami badawczo-rozwojowymi – system komunikacji (Management of R&D projects – communication system)...	239
Tomasz Kopczyński: Podejście sytuacyjne w zarządzaniu projektami (Situational approach in project management).....	255
Anna Kosieradzka, Janusz Zawila-Niedźwiecki: Zarządzanie kryzysowe wobec wyzwań cywilizacyjnych oraz paradygmatów zarządzania (Crisis management confronted with civilizational challenges and management paradigms)	264
Alina Kozarkiewicz: Oryginalność w granicach budżetu: paradoksy zarządzania projektami kreatywnymi (Originality within budget: paradoxes in the management of creative projects).....	280
Barbara Kożuch, Katarzyna Sienkiewicz-Malyjurek: Paradoksy współpracy międzyorganizacyjnej w systemie zarządzania bezpieczeństwem publicznym (Paradoxes of inter-organizational collaboration in public safety management system).....	289

Paulina Kubera: Ewaluacja pomocy publicznej na badania, rozwój i innowacje (Evaluation of state aid for research, development and innovation).....	301
Ewa Kulińska: Model parametryzacji kosztów ryzyka procesów wspomagających (Model for parametrization of cost of risk in supporting processes)	313
Roman Lewandowski: Zrównoważona karta wyników – nowa koncepcja, stare paradygmaty (Balanced Scorecard – new concept, old paradigms) ..	332
Janusz Marek Lichtarski: Antynomie w zarządzaniu projektami (Antinomies in project management).....	346
Anna Maria Lis, Ewa Romanowska: Rola parków naukowo-technologicznych w modelu <i>Triple Helix</i> na przykładzie parków Polski Wschodniej (The role of science and technology parks in the <i>Triple Helix</i> model on the example of eastern Poland parks)	360
Marek Lisiński: Paradygmaty metodologiczne nauk o zarządzaniu (Methodological paradigms of management science).....	374
Karolina Mazur, Zdzisław Kulczyk: Paradoksy zaufania międzyorganizacyjnego (The paradoxes of interorganizational trust)	386
Czesław Mesjasz: Paradoksy w systemowej teorii zarządzania (Paradoxes in systems theory of management)	397
Konrad Niziołek: Paradoks genezy wypadków przy pracy (The genesis of accidents at work paradox)	419
Wojciech A. Nowak: Przesady i zaprzeczenia w organizacjach jako złożonych systemach adaptacyjnych (Superstitions and denials within organizations as the complex adaptive systems)	430
Michał Nowicki: Paradoks lokalizacji – wirtualizacja lokalizacji i narzędzia jej służące (The paradox of location – location virtualization and its tools).....	444
Stanisław Nowosielski: Cele w badaniach naukowych z zakresu zarządzania. Aspekty metodologiczne (Goals in scientific research management. Methodological aspects)	468
Marian Oliński: Wpływ relacji międzyorganizacyjnych na kształtowanie modelu biznesu (The impact of interorganizational relationships on the formation of business model)	483
Wojciech Popławski, Tomasz Janicki: Wpływ dysfunkcji projektów unijnych na niepowodzenie projektu. Próba ujęcia ekonometrycznego (The impact of the EU projects dysfunction on the failure of the project – econometric approach).....	498
Krystyna Romaniuk: Koopetycja jako model biznesu (Coopetition as a business model)	508
Krzysztof Safin: Modele biznesowe innowacyjnych przedsiębiorstw. Identyfikacja i analiza (Business models of innovative enterprises. Identification and analysis)	519

Piotr Sliż: Dojrzałość procesowa organizacji – wyniki badań empirycznych (Business process maturity – report of empirical research).....	530
Aneta Stosik: Współpraca w rywalizacji na rynku usług medycznych (Cooperation in competition on the market of medical services).....	543
Marek Szarucki: Dobór metod w rozwiązywaniu problemów zarządzania w opinii pracowników naukowo-dydaktycznych (Selection of methods in management problem-solving based on responses of academic staff).....	554
Marcin Szplit, Andrzej Szplit: Od efektu Ringelmana do redukcji kosztów sieci relacyjnych (From the Ringelmann effect to reducing costs of relationship network).....	570
Anna Ujwary-Gil: Wykorzystanie SNA w analizie powiązań komponentów modelu biznesu (SNA use of components connections analysis of business model).....	579
Wiesław Urban: Usługowa specyfika strumienia wartości <i>Lean Management</i> (Service specificity of Lean Management value stream).....	591
Łukasz Wawrzynek: Wykorzystanie analizy sieciowej w identyfikacji cech systemu zarządzania (The use of network analysis to identify futures of management system).....	603
Krzysztof Woźniak: Kierunki doskonalenia elastyczności systemu informatycznego organizacji (Directions of improving the flexibility of information system in an organization).....	619
Dagmara Wójcik, Katarzyna Czernek: Antecedencje współpracy przedsiębiorstw w sektorze turystycznym – wyzwania badawcze (Cooperation antecedents in tourism sector – research challenges).....	632
Paweł Wyrozębski: Plan a realizacja – badanie zmienności i trwałości planów przedsięwzięć (Plan and its implementation – examination of volatility and sustainability of project plans).....	645
Michał Zdziarski: Nurt sieciowy – w kierunku nowego paradygmatu zarządzania? (Network approach – towards a new paradigm in management science?).....	657

Wstęp

Dostosowanie współczesnych organizacji do niespotykanej wcześniej złożoności i dynamiki otoczenia, a co za tym idzie – do nieprzewidywalności zachodzących w nim zjawisk, wymaga od funkcjonujących przedsiębiorstw ciągłej i szybkiej adaptacji stosowanych systemów zarządzania i modeli biznesowych. Jest to warunkiem koniecznym realizacji zamierzeń strategicznych i uzyskania przewagi konkurencyjnej.

Przedstawione w niniejszym opracowaniu artykuły lokują się w następujących obszarach: modeli biznesowych, sieci międzyorganizacyjnych, systemów zarządzania, orientacji procesowej i zarządzania projektami. Rozważania autorów osadzone są w kontekście paradoksów i antynomii – wszechobecnych w nauce i praktyce zarządzania.

Poszczególne artykuły są oparte na solidnych fundamentach: na szerokich studiach literatury, na interesujących wynikach badań empirycznych, a tym samym nie tylko ukazują wielowymiarową naturę współczesnych organizacji i złożoność problematyki zarządzania w erze paradoksów, ale również zachęcają do dyskusji. Autorzy wskazują na nowe kierunki badań i inspirują do ich podejmowania. Zaprezentowane wyniki badań i poglądy mają również wymiar aplikacyjny, ich lektura może bowiem ułatwić przedstawicielom praktyki sprawne poruszanie się w „dżungli teorii zarządzania”.

Janusz Lichtarski, Witold Szumowski

Bartłomiej J. Gabryś

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
e-mail: bartlomiej.gabrys@ue.katowice.pl

**MIXED METHODS APPROACH W PROCESIE
ŁAGODZENIA NAPIĘĆ METODOLOGICZNYCH
W NAUKACH O ZARZĄDZANIU**

**MIXED METHODS APPROACH IN THE PROCESS
OF METHODOLOGICAL TENSIONS'
RECONCILIATION IN MANAGEMENT SCIENCE**

DOI: 10.15611/pn.2016.421.11

JEL Classification: L20

Streszczenie: Artykuł podejmuje próbę umiejscowienia podejścia *mixed methods approach* w nurcie badań organizacyjnych. Celem tekstu jest próba stworzenia struktury nośnej, pozwalającej na łagodzenie napięć metodologicznych podejścia mieszanego. Na podstawie krytycznego przeglądu literatury zidentyfikowano dwa typy napięć – poznawcze i integracyjne, oraz zaproponowano cztery ich wymiary: konwersowanie, interpretowanie, konstruowanie i normalizowanie. Całość opracowania domknięto klamrą ograniczeń modelu oraz wyznaczeniem kierunków przyszłych badań.

Słowa kluczowe: podejście mieszane, napięcia metodologiczne, metodologia badań.

Summary: The basic idea behind the paper is to advocate that Mixed Methods Approach might be seen as the theoretical construct of methodological tensions. In this vein two tensions are identified: epistemic and integration, which lead to the proposition of four dimensional model of conversation, integration, construction and normalization. The final part of the paper describes some model limitations, as well as future research directions.

Keywords: mixed methods approach, methodological tensions.

Navigare necesse est, vivere non est necesse.

Plutarch z Cheronei

1. Wstęp

Uważny przegląd literatury i prezentowanych tam wyników badań ukierunkowuje naszą uwagę w stronę trzeciego ruchu metodologicznego [Tashakkori, Teddlie 2003,

s. 5], trzeciego paradygmatu metodologii badań [Johnson, Onwuegbuzie 2004, s. 15] czy „wschodzącej gwiazdy na niebie badań w naukach społecznych” [Mayring 2007, s. 1]. Tak mocno, czasami odrobinę na wyrost, przyjęło się określać podejście *mixed methods approach* – podejście mieszane¹. O ile można udowodnić, iż podejście to było wielokrotnie wykorzystywane w socjologii, edukacji czy psychologii, o tyle w naukach o zarządzaniu takich dowodów brak dla badań prowadzonych w Polsce. W czym zatem tkwi idea podejścia mieszanego i dlaczego warto pokusić się o głębszą refleksję nad potencjałem wykorzystania tego podejścia w przyszłych badaniach?

Problemy badawcze stawiane przed podejściem mieszanym to najczęściej takie, w których: a) jedno źródło danych jest niewystarczające – z pewnością można twierdzić, iż dane jakościowe pozwalają na pogłębione zrozumienie kwestii szczegółowych, podczas gdy dane ilościowe kształtują obraz bardziej ogólny na drodze ich poznania; zbytne skupianie uwagi badawczej na kilku przypadkach może nas pozbawić oglądu szerszego obrazu badanych fenomenów; b) wyniki wymagają pogłębionego wyjaśnienia – otrzymane wyniki badań z wykorzystaniem jednego podejścia, np. ilościowego, mogą okazać się niewystarczające w sytuacji braku ich opisu, a ich zrozumienie wymaga wykorzystania badań jakościowych; c) druga metoda badawcza jest niezbędna do wzmocnienia zdolności wyjaśniającej metody pierwszej (podstawowej czy bazowej) – takie wzmocnienie dla przyjętego kształtu badań ilościowych (np. analiza korelacji) może nastąpić poprzez dodanie danych o charakterze jakościowym (np. będące wynikiem analizy studium przypadku); d) przyjęte podejście teoretyczne wymaga uzasadnienia – może się okazać, iż wychodząc z określonych założeń teoretycznych, nie ma możliwości zbadania określonego fenomenu organizacyjnego wyłącznie w oparciu o jedno podejście (np. socjologia refleksyjna); e) całościowo traktowane cele badawcze wymagają podejścia wielofazowego czy projektowego – w sytuacji, gdy mamy do czynienia z procesem badawczym trwającym kilka lat, może okazać się niezbędne przeprowadzenie badań wykorzystujących zarówno dane o charakterze ilościowym, jak i jakościowym – w niektórych procesach symultanicznie, a w innych – sekwencyjnie.

Przedstawione ścieżki, ilustrujące określone sytuacje w procesie badawczym, są jedynie częścią problematyki napięć metodologicznych, które mogą zostać rozwiązane (choćby w części) z wykorzystaniem podejścia mieszanego. Istotne zatem wydaje się zdefiniowanie istoty tego typu badań i przedstawienie modelu teoretycznego prezentującego strukturę napięć metodologicznych w oparciu o zróżnicowanie epistemologiczne oraz stopień integracji, co autor czyni w dalszej części.

¹ Autor przyjął arbitralnie tłumaczenie *mixed* jako „mieszane”, choć sama procedura może wykorzystywać ujęcie ilościowe czy jakościowe zarówno symultanicznie, jak i asynchronicznie czy etapowo jako części procesu badawczego, co nie zawsze mieści się w wąsko rozumianym semantycznie określeniu „mieszane”.

2. *Mixed methods approach* – w kierunku zdefiniowania

Opierając się na pierwszych efektywnych próbach zdefiniowania [Johnson i in. 2007], można przyjąć, iż podejście mieszane jest takim typem badań, w których badacz (zespół badawczy) łączy („miesza”) elementy podejść ilościowego i jakościowego na rzecz poszerzenia i pogłębienia zrozumienia badanych fenomenów organizacyjnych czy weryfikacji postawionych tez wskazujących na relacje między nimi, korzystając w tym celu z perspektywy zarówno ilościowej, jak i jakościowej, np. w obszarze sposobów zbierania danych czy metod analizy. Tak szerokie zdefiniowanie, jednocześnie mało restrykcyjne, nie daje jasnych granic co do zawartości i włączania w jej zakres zróżnicowanych sposobów rozumienia, a w konsekwencji implementacji metod szczegółowych.

Choć wskazane podejście definiujące nie stawia restrykcyjnych granic, co do jednej kwestii można mieć pewność: określone badanie nie staje się efektem podejścia mieszane tylko dlatego, że zastosowano w nim elementy badań ilościowych i jakościowych, ale dopiero stopień ich zintegrowania o tym decyduje. Można zatem twierdzić, iż o wykorzystaniu podejścia mieszane powinien decydować stopień, w jakim wykorzystane metody przyczynią się do odpowiedzi na to samo pytanie badawcze, uzupełniając się i współkształtując uzyskiwane efekty procesu badawczego.

Traktując podejście mieszane nieco szerzej, tzn. zarówno jako zbiór metod, kształt (projekt) badań, jak i jako swoistą filozofię ich prowadzenia, można przyjąć, iż badacz próbujący odnieść się do tego nurtu badawczego będzie: a) rygorystycznie gromadził i analizował zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe; b) mieszał (integrował, łączył) dwa typy danych, zależnie od potrzeb sekwencyjnie czy też symultanicznie; c) nadawał priorytet jednemu, czasem obu typom danych; d) wykorzystywał w tym celu pojedyncze procedury lub podejście wielofazowe; e) umiejscawiał je w określonej koncepcji filozoficznej i teoretycznej; f) łączył zróżnicowane procedury na drodze kształtującej projekt badań, tym samym tworząc ich plan.

W procesie implementacji podejścia mieszane pamiętać należy, iż istniejący podział na badania o charakterze ilościowym czy jakościowym jest w dużej mierze osadzony w symbolice – bo zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe zawierają w sobie elementy wymagające zastosowania procedur obliczeniowych. Powstaje zatem pytanie o zasadność stosowania i mieszania elementów uważanych za przypisane metodom ilościowym czy też jakościowym. Czy nie tworzy się tym samym w pewnym stopniu sztucznego podziału na rzecz koniunkturalnej implementacji podejścia mieszane? To nie jest jedyny problem, z jakim należy się zmierzyć na drodze efektywnego wykorzystania podejścia mieszane. Kolejne wiążą się z odpowiedzią na pytanie, które elementy ilościowe czy jakościowe oraz w jakim stopniu powinny być zintegrowane, gdy wykorzystujemy podejście mieszane. Następną kwestią jest stopień zachowania rygoru naukowego, odmiennego dla ujęcia ilościowego i jakościowego, a następnie sprawdzalność oraz weryfikowalność otrzymanych wyników badań. Osobnym zagadnieniem pozostaje próba stworzenia odpo-

wiednich charakterystyk stopnia i typu zintegrowania, pozwalająca na stworzenie typologizacji stopnia integracji podejść. Z punktu widzenia pragmatyki zarządzania rozważania te mogą mieć częściowo charakter akademicki, gdyż to problem badawczy ma decydujące znaczenie, a dobór metod czy technik jest jedynie wtórny. Niemniej jednak znaczenie dla tworzenia teorii nie może być pominięte, zgodnie z logiką, iż to dobrze rozwinięta teoria wyposaża praktyków w metody, techniki i narzędzia niezbędne na drodze zarządzania.

3. Napięcia metodologiczne – próba ukierunkowania uwagi badawczej

Do bezpośrednich przesłanek leżących u podstaw niniejszego opracowania zalicza się przekonanie, iż: a) dotychczasowe badania realizowane w podejściu mieszanym nie nawiązują do założeń filozoficznych leżących u ich podstaw; b) całość procesu badawczego opiera się na prostym połączeniu podejścia ilościowego z nurtem pozytywistycznym, a podejścia jakościowego z nurtem interpretatywnym; oraz c) nadmierne skupienie nad instrumentarium poszczególnych metod. Rozwój podejścia mieszanego wymaga zatem zaproponowania struktury nośnej odnoszącej się bezpośrednio do dysonansu badawczo-poznawczego istniejącego w literaturze, a dotyczącego *mixed methods approach* [Venkatesch i in. 2013]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż proponowana struktura nie ma na celu rozwiązania wszelkich kwestii różnicujących podejścia badawcze, a raczej ukierunkowanie uwagi na możliwość nowej klasyfikacji opartej na tworzeniu spójnej struktury poznawczej, zamiast skupiania się na krytyce dotychczasowych rozwiązań.

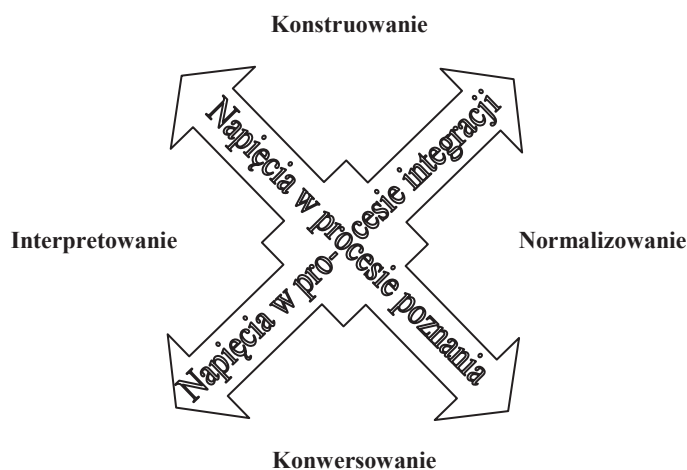
Zaproponowana struktura nośna opiera się na dwóch typach napięć metodologicznych. Pierwszy z nich wiąże się z epistemologiczną zgodnością pomiędzy metodami, z jakich można skorzystać w procesie badawczym, można wtedy mówić o całkowitej spójności lub jej całkowitym braku. Drugi typ napięcia odnosi się do stopnia integracji między metodami, z jakich pragniemy skorzystać w procesie badawczym, kiedy można mówić o całościowym zintegrowaniu lub całkowitej ich niezależności. W dalszej części zaprezentowano dokładniejszy ogląd wspomnianych typów.

Napięcie wynikające ze zróżnicowania epistemologicznego (typ pierwszy) wydaje się stawać istotnym elementem dyskursu naukowego [Molina-Azorin i in. 2011]. Część autorów stoi na stanowisku, że różne założenia – paradygmaty w naukach o zarządzaniu, są niemożliwe do pogodzenia [Guba 1990], choć trzeba przyznać, że ich głos jest raczej mniej liczny [Smith, Heshusius 1986]. Zdecydowana większość badaczy implementujących podejście mieszane ma znacznie mniej rygorystyczne podejście [Cunliffe 2011; Zahra, George 2002]. Jak przekonująco argumentują, Johnson i Onwuegbuzie [2004], nie ma specjalnych przeszkód z filozoficznego punktu widzenia, by przenieść na grunt badawczy różne paradygmaty, czyniąc to jednocześnie w taki sposób, aby każdy z nich zachował własną pozycję filozoficzną w procesie badawczym.

Drugi typ napięć to te związane ze stopniem integracji różnych metod potencjalnie możliwych do wykorzystania w procesie badawczym. Stopień zintegrowania jest stosunkowo łatwy do określenia poprzez analizę etapów procesu badawczego, na którym je zaimplementowano symultanicznie. Wysoki stopień korespondowania ze sobą poszczególnych metod na etapach procesu badawczego stanowić będzie o dużym stopniu zintegrowania, choć nie zawsze chodzi w tym przypadku o zgodność wynikową, a raczej o sam fakt zaistnienia na danym etapie procesu badawczego [Greene, Caracelli, Graham 1989; Tashakkori, Teddlie 1998]. Powyższe stwierdzenia pozwalają na postawienie następującego twierdzenia:

Twierdzenie 1. Łagodzenie napięć metodologicznych w podejściu mieszanym przebiega w odniesieniu do napięć w procesie integracji oraz w procesie zróżnicowania epistemologicznego.

Jak łatwo zauważyć, zaproponowana struktura nośna, oparta o dwa typy napięć metodologicznych, zróżnicowanie epistemologiczne oraz stopień zintegrowania, odchodzi od powszechnie stosowanego podziału na podejście ilościowe czy jakościowe. Graficznie przedstawia je rys. 1, na którym każdy z wyodrębnionych czterech wymiarów przedstawia odmienną sytuację na drodze łagodzenia napięć metodologicznych.

Rys. 1. Typologia napięć metodologicznych w podejściu *mixed methods approach*

Źródło: opracowanie własne na podstawie krytycznego przeglądu literatury.

Wymiar konwersowania zakłada stosunkowo niewielki stopień zintegrowania zastosowanych metod, przy jednoczesnym założeniu niskiego stopnia ich zgodności epistemologicznej. Przykładem może być sytuacja, gdy prezentowany końcowy raport z badań – powstały w oparciu o dane zarówno ilościowe, jak i jakościowe –

przedstawiany jest w jednym, wybranym nurcie filozoficznym – najczęściej pozytywistycznym, prezentując wyniki bez szczególnego uwzględniania, która z części jest elementem której metody, czy uwzględniania zagadnień o charakterze epistemologicznym. Można zatem założyć, iż metody stosowane w tym kwadracie wzajemnie ze sobą korespondują, choć trudno w ich przypadku mówić o głębszej integracji. Jeśli się ona pojawia, to ma charakter nieformalny i występuje na niskim poziomie – stąd konwersacje o pewnym podłożu epistemologicznym wydają się wystarczające.

Wymiar interpretowania opiera się na relatywnie jasnych metodach prowadzących do rzeczowej argumentacji na drodze od problemu do rozwiązania. Wysoki stopień zróżnicowania paradygmatów (np. podejście funkcjonalne, nurt interpretatywny, humanizm czy strukturalizm) w wymiarze epistemologicznym przy jednocześnie niskim stopniu zintegrowania metod mogą przyczyniać się do pluralizmu metodologicznego. Stanowi to wyzwanie nie tylko z perspektywy zmiany mentalności badacza poruszającego się między paradygmatami, ale także ze względu na fakt interpretowania różnych obrazów, odmiennych szczegółów, obszarów wspólnych czy elementów je łączących zależnie od paradygmatu, w zgodzie z którym dokonujemy analizy.

Wymiar konstruowania już od początku daje szeroki ogląd na proces badawczy poprzez dobrze przygotowany proces badawczy, w którym przeplatają się różnorakie metody i ich kombinacje, zestawione co do szczegółów w metaksztalt badawczy. Podejście to jest dość typowe dla badań transdyscyplinarnych, które często nie mogą wykorzystać istniejących ścieżek metodologicznych, a z drugiej strony wymagają ich poznawczej integracji. Wymiar ten często prowadzi do swoistej fuzji metodologicznej i to w wymiarze zarówno epistemologicznym, jak i zintegrowania metodycznego. Bruce i in. [2004] podkreślają, że efektywny proces integracji interdyscyplinarnej opiera się w dużej mierze na odpowiedniej kombinacji różnych metod badawczych w oparciu o istniejące między nimi powiązania, prezentując to rozwiązanie na podstawie analizy studium przypadku Piątego Programu Ramowego. Może on również prowadzić do powstawania nowych metod badawczych w miarę modyfikowania istniejących w procesie implementacji, adaptacji czy integracji [Bergman i in. 2012].

Wymiar normalizowania znajduje się w obszarze w miarę jednorodnych założeń poznawczych, a stopień zintegrowania metod jest wysoki. Najczęściej jego użyteczność odnosi się do sytuacji, kiedy rozwiązania są znane, wybiera się te najczęściej stosowane, a badacz jedynie dokonuje wyboru stopnia ich użyteczności w procesie badawczym. Nie zmienia ich, nie wprowadza nowości, nie prowadzą one do powstania nowych metod czy podejść, a jedynie są dobrze dopasowane do konkretnych potrzeb badawczych – np. ze względu na wielkość próby czy obiekt badań. Przyjęło się również twierdzić, iż odnoszą się one zwłaszcza do tych obszarów teoretycznych, które osiągnęły już pewien poziom dojrzałości [Edmondson, McManus 2007]. Powyższe argumenty pozwalają na wprowadzenie kolejnego twierdzenia.

Twierdzenie 2. Łagodzenie napięć metodologicznych w podejściu mieszanym opiera się na czterech wymiarach: konwersacji, interpretacji, konstruowania oraz normalizowania.

4. Ograniczenia i kierunki przyszłych badań

Zaproponowana struktura nośna jest znaczącą rekonfiguracją dotychczasowych ścieżek klasyfikacji podejścia mieszanego. Nie oznacza to jednak zaprzeczenia czy porzucenia dobrze ustrukturalizowanych rozwiązań w dotychczasowych badaniach nad organizacjami wykorzystującymi podejście mieszane w obszarze napięć w procesie poznania [Burrell, Morgan 1979; Schultz, Hatch 1996] czy napięć w obszarze integracji [Creswell i in. 2003]. Z pewnością jednak może stanowić nowe i użyteczne podejście na drodze łagodzenia napięć metodologicznych podejścia mieszanego. Zaproponowana perspektywa, oparta o dwa wyróżnione typy napięć, pozwala skupić uwagę badacza nie tylko na elementach praktycznych, związanych z wybranymi metodami i ich instrumentarium, ale również na aspektach epistemologicznych, co w dużej mierze stanowi o jej wkładzie do obecnego stanu wiedzy i prowadzonego dyskursu naukowego w naukach o zarządzaniu.

Przedstawiona struktura nośna z jednej strony pozwala na wyodrębnienie i sklasyfikowanie metod badawczych w poszczególnych jej częściach (np. analiza dyskursu w obszarze konwersacji czy analiza metanarracji w obszarze interpretowania), z drugiej strony skłania ona potencjalnego badacza do wypracowania i rozwoju nowych metod badawczych (np. w obszarze konstruowania). Efektywne przemieszczanie się między jej wymiarami daje pewną swobodę, choć jednocześnie wywołuje pytanie i głęboką niepewność co do zachowania rzetelności badawczej. Zwłaszcza w sytuacji zmiany sposobu myślenia w miarę poruszania się w odmiennych obszarach epistemologicznych w trakcie analizy danych, kiedy szczególnie widoczne jest to w obszarze interpretacji. Może się przecież zdarzyć, iż nie ma jednej interpretacji, lecz jest wiele równorzędnych [Gabryś 2014].

Kolejną kwestią mogącą stanowić ograniczenie, poza kwestiami epistemologicznymi, jest problematyka integracji metod badawczych. O ile postępowanie badawcze o charakterze etapowym jest łatwiejsze do przeprowadzenia, o tyle gdy dochodzi do procesu, w którym metody te mają zastosowanie symultaniczne, stopień komplikacji znacząco rośnie. Może dochodzić do wpływu poszczególnych składowych instrumentarium wybranych metod na siebie i tym samym – do wzmocnienia lub osłabiania potencjału wyjaśniającego otrzymanych danych wyników. Brak integracji metod może przełożyć się na prezentowanie odmiennych obrazów tego samego badania, zaburzając spójność przekazu interesariuszom badań.

Można też zadać pytanie o wartość nowych klasyfikacji, bez względu na cel ich powstania, gdy literatura przedmiotu zapewnia już znaczny ich przegląd. Wartością dodaną zaproponowanej struktury nośnej jest jej silne osadzenie w obszarze założeń epistemologicznych w naukach o zarządzaniu. Co więcej, poruszanie się pomiędzy

poszczególnym wymiarami ma potencjał wypracowania nowych ścieżek metodycznych, które są trudne do osiągnięcia dla pozostałych klasyfikacji – szczególnie w sytuacji dość mocno ugruntowanego myślenia w kategoriach ilościowo-jakościowych. Zaproponowane wymiary i ich nazewnictwo także mogą budzić pewne wątpliwości w wymiarze semantycznym i określenia jasnych granic między nimi, autor jest ich świadom. Niemniej zaproponowana struktura nośna wprowadza dość spójny obraz tego, czym jest podejście mieszane, i jak może przebiegać proces badawczy łagodzący napięcia metodologiczne w jego trakcie.

5. Zakończenie

Przedstawione rozważania kładą nowe światło na zróżnicowanie filozoficzne leżące u podstaw dotychczasowej tradycji badawczej w obszarze podejścia mieszane w naukach o zarządzaniu. Logika powstania oraz składowe modelu pozwalają na częściowe odejście od zastanego porządku, w którym paradygmat pozytywistyczny jest utożsamiany z ujęciem ilościowym, a paradygmat interpretatywny – z ujęciem jakościowym. Zaproponowane napięcia metodologiczne i ich zwymiarowanie pozwalają na wykorzystanie różnych tradycji obu ujęć na drodze nowego zrozumienia dla fenomenów organizacyjnych.

Autor uważa, że zaproponowana struktura nośna typologizuje podejście mieszane bardziej efektywnie, jednocześnie stymulując przyszłe kierunki badań zarówno nad samą strukturą, jak i z jej zastosowaniem. Wykorzystanie zaproponowanych wymiarów nie osobno, ale jako całościowej struktury nośnej, pozwala na stworzenie bogatszego i bardziej użytecznego instrumentarium badawczo-metodycznego w oparciu o istotne założenia epistemologiczne, a nie skupianie uwagi na swoistej praktyce wykorzystania podejścia ilościowego czy jakościowego. Nowe kombinacje i możliwości zaprezentowanego podejścia mają znaczny potencjał nowego ukierunkowania nurtu badań organizacyjnych w ogóle, a szczególnie podejścia mieszane.

Literatura

- Bergman M., Jahn T., Knobloch T., Krohn W., Pohl C., Faust R.C., 2012, *Methods for Transdisciplinary Research: a Primer for Practice*, Campus, Verlag.
- Bruce A., Lyall C., Tait J., Williams R., 2004, *Interdisciplinary integration in Europe: The case of the Fifth Framework programme*, Future, vol. 36, no. 4, s. 457-470.
- Burrell G., Morgan G., 1979, *Sociological paradigms and organizational analysis: Elements of the sociology of corporate life*. Heinemann Educational, London.
- Creswell J.W., Plano Clark V.L., Gutman M.L., Hanson W.E., 2003, *An expanded typology for classifying mixed methods research*, [w:] Tashakkori A., Teddlie C., *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*, Sage, Thousand Oaks.
- Cunliffe A.L., 2011, *Crafting qualitative research: Morgan and Smircich 30 years on*, Organizational Research Methods, vol. 14, no. 4, s. 647-673.

- Edmondson A.C., McManus S.E., 2007, *Methodological fit in management field research*, Academy of Management Review, vol. 32, no. 4, s. 1155-1179.
- Gabryś B.J. 2014, *Analiza narracji w mikro- i małych organizacjach: ujęcie teoretyczne*, Problemy Zarządzania, vol. 12, nr 3(47), 2014, s. 236-247.
- Greene J.C., Caracelli V.J., Graham W.F., 1989, *Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs*, Educational Evaluation and Policy Analysis, vol. 11, no. 3, s. 255-274.
- Guba E.G., 1990, *The Paradigm Dialog*, Sage, Thousand Oaks.
- Johnson R.B., Onwuegbuzie A.J., 2004, *Mixed methods research: A research paradigm whose time has come*, Educational Research, vol. 33, no. 7, s. 14-26.
- Johnson R.B., Onwuegbuzie A.J., Turner A.J., 2007, *Toward a definition of mixed methods research*, Journal of Mixed Methods Research, vol. 1, no. 2, s. 112.
- Mayring P., 2007, *Introduction: Arguments for mixed methodology*, [w:] P. Mayring, L. Huber, L. Gurtler, M. Kiegelman (eds.), *Mixed methodology in psychological research*, Sense Publishers, Rotterdam/Taipei.
- Molina-Azorin J.F., Lopez-Gamero M.D., Pereira-Moliner J., Pertusa-Ortega E.M., 2011, *Mixed methods studies in entrepreneurship research: Applications and contributions*, Entrepreneurship & Regional Development, vol. 24, no. 5-6, s. 425-456.
- Schultz M., Hatch M.J., 1996, *Living with multiple paradigms the case of paradigm interplay in organizational culture studies*, Academy of Management Review, vol. 21, no. 2, s. 529-557.
- Smith J.K., Heshusius L., 1986, *Closing down the conversation: the end of the quantitative-qualitative debate among educational inquirers*, Educational Researcher, vol. 15, no. 1, s. 4-12.
- Tashakkori A., Teddlie C., 1998, *Mixed Methodology: Combinig Qualitative and Quantitative Approaches*, Sage, Thousand Oaks.
- Tashakkori A., Teddlie C., 2003, *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*, Sage, Thousand Oaks.
- Venkatesh V., Brown S.A., Bala H., 2013, *Bridging the qualitative-quantitative divide: Guidelines for conducting mixed methods research in information systems*, MIS Quarterly, vol. 37, no. 1, s. 64-75.
- Zahra S.A., George G., 2002, *Absorptive capacity: A review, reconceptualization and extension*, Academy of Management Review, vol. 27, no. 2, s. 185-203.